J.Nr.: 16/01074
Avgerð.nr.: 1
Dagfesting.: 29. oktober 2016

Mál viðvíkjandi borgara undir 67 ár við sjúkuni Alzheimers

Markamótsnevndin hevur fingið mál, ið ein kommuna hevur sent nevndini.

Nevndin hevði fund um málið tann 24.oktober 2016 og tók avgerð í málinum 29. Oktober 2016.

Um málið og gongdina í málinum

Málið snýr seg um borgara undir 67 ár, ið býr heima. Borgarin fekk diagnosuna Alzheimers í 2013. Støðan versnaði skjótt, og er hann sambært læknajournalini ikki longur førur fyri at taka sær av grundleggjandi gerandis aktivitetum.

Familjan skiftist at vera um hann, umframt at hann nakrar tímar um vikuna er á demenscafé.

Familjan ynskir, at borgarin kann verða búgvandi heima, men fáa tilboð um dagtilhald um dagin, tá makin og familjulimir eru til arbeiðis.

Fyrst søkti familjan, við umsókn undirskrivað 11.januar 2016, Almannaverkið um sokallaða trivnaðartænastu. Víst varð á, at borgarin ikki var førur fyri at vera einsamallur, og at hann hevði tørv á víðkaðum tilboði, har hann kundi koma um morgunin millum 7.30 og 8.00 og verða ansaður til kl 16.30 og 17.00.

Almannaverkið vísti í svarinum til umsóknina á, at kommunan hevur høvuðsábyrgd tá tað snýr seg um borgarar við diagnosuni Alzheimers.

Almannaverkið vísti á, at tá talan er um heimabúgvandi borgarar við Alzheimers sjúku, sum við námsfrøðiligum stuðli kunnu mennast, kann talan eisini verða um stuðul eftir § 32 b í forsorgarlógini, men meinti Almannaverkið ikki, sum støðan varð lýst, at námsfrøðiligur stuðul var nøktandi tilboð til borgaran.

Sum høvuðsgrundgeving fyri at vísa málinum til kommununa, vísti Almannaverkið til § 14, stk. 2, í Løgtingslóg nr. 19 frá 27. apríl 2014 um heimatænastu, eldrarøkt v.m., ið sigur at

"Í serligum føri kann røktarheim ella eldrasambýli eisini hýsa øðrum røktarkrevjandi persóni enn fólkapensjónisti."

Víst varð til viðmerkingarnar til ásetingina. Almannaverkið førdi síðani fram, at henda áseting, umframt búpláss, ið er tænasta alt samdøgrið, eisini kann fevna um dagtilboð á eldraøkinum.

Víst varð til henda setningin frá serligu viðmerkingunum til § 14 stk. 2: "Harafturat er týdningarmikið at taka atlit til ítøkiliga tørvin hjá borgaranum og hvørji ynski hesin hevur í mun til bústað og tænastu."

At enda vísti Almannaverkið á, at borgarin vildi fáa eitt betri tilboð hjá kommununi, sum umvent av Almannaverkinum hevur fakligheitina og røttu tilboðini.

Familjan søkti síðani vegna borgaran, kommununa um víðkað dagtilboð.

Kommunan vísti í sínari avgerð á, at dagtilboð til persónar undir 67 ár við t.d. demens ikki er nevnt í lógini. Eisini varð sagt, at í Markamótsskjalinum frá 30. mai 2016, markamót 1, er ásett, at landið hevur ábyrgdina av at veita stuðulstænastu til vaksin heimabúgvandi frá 18 til 66 ár við serligum avbjóðingum, soleiðis at tey hava møguleika at liva eitt sjálvstøðugt og virkið lív, og víðari at Almannaverkið samskipar tænastur til borgarar undir 67 ár, ið hava samansettan tørv, og at kommunurnar samskipa tænastur til borgarar yvir 67 ár, ið hava samansettan tørv, til ein varandi loysn er funnin.

At enda varð viðmerkt, at kommunan ikki hevur dagtilboð til heimabúgvandi yngri borgarar við Alzheimers, og at kommunan hvørki hevur skyldu ella heimild at veita slík tilboð.

Viðgerð og avgerð hjá Markamótsnevndini

Spurningurin fyri Markamótsnevndini kann býtast í trý. Nevniliga hvørt ein tænasta, sum dagtilhald til heimabúgvandi demenssjúkar persónar undir 67 er:

1. Kommunal ábyrgd sambært lóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m.
2. Ábyrgd hjá landinum (Almannaverkinum) sambært § 32 b í forsorgarlógini.
3. Ikki skipað við lóg, so at ongin myndugleiki harvið hevur ábyrgd av júst slíkum tilboði.

Viðvíkjandi fyrsta spurningi, so hevur fyrr verið víst á frá landsins síðu, at við lógini um heimatænastu, eldrarøkt v.m. (sí almennu viðmerkingarnar til lógaruppskotið í løgtingsmáli nr. 64/2013) varð ikki einans eldraøkið lagt til kommunurnar, men sameinda heimatænastan (heimasjúkrarøkt, heimahjálp og økisterapi), ið fevnir um allar borgarar og ikki bara tey eldru.

Tá so er, at kommunurnar eisini hava fingið ábyrgd av borgarum undir 67 ár, og tá tað er ein sannroynd, at demenssjúka vanliga er sjúka, ið verður sett saman við aldur, so kann kanska verða hildið, at kommunurnar generelt hava fingið ábyrgd av tænastum til borgarar undir 67 ár við demenssjúku.

Ein má tó vera varin við at gera ov víðfevndar niðurstøður grundað á meira yvirskipað sjónarmið úr almennu viðmerkingunum. Almennar viðmerkingar hava virði sum kelda til rættarstøðuna, men almennu viðmerkingarnar hava ikki eins stórt virði sum rættarkelda sum sjálvar lógargreinarnar og serstøku viðmerkingarnar.

Hyggja vit eftir sjálvum lógartekstinum og bygnaðinum í lóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m., so hava §§ 9-12 eina yvirskrift, ið eitur “Tilboð til heimabúgvandi”.

Í mun til siðbundnu sokallaðu heimahjálpina, so sigur § 9, at kommunurnar veita eftir tørvi øllum heimabúgvandi borgarum – tvs ikki einans fólkapensjónistum – í økinum heimatænastu í styttri ella longri tíðarskeið.

Kortini er aldursmark sett á í mun til tær tænastur, ið hava til endamáls at stuðla upp undir, at borgarar kunnu búgva sum longst í egnum heimi. Grein 10 í lógini sigur í tí sambandi:

"Kommunurnar veita heimabúgvandi fólkapensjónistum – tvs. borgarum yvir 67 ár – tænastur, ið kunnu stimbra likamliga, sálarliga og sosialt soleiðis, at pensjónisturin kann búgva í egnum heimi sum longst."

Stk. 2 sigur síðan:

"Tænasturnar kunnu fevna um dagtilhald, ergoterapi, fysioterapi, endurvenjing, fyribyrgjandi venjing, viðlíkahaldsvenjing, dagtilboð, mattænastu, umlætting, koyritænastu, vegleiðing o.s..fr."

Sostatt er dagtilboð beinleiðis nevnt sum eitt av tilboðunum, ið verða veitt fólkapensjónistum, so hesir kunnu búgva sum longst í egnum heimi. Borgarar undir 67 ár verða ikki nevndir í hesi áseting, og §§ 9 og 10 gera greiðan skilnað millum "fólkapensjónistar" og "allar borgarar".

Tilboðið, sum demenssjúki borgarin undir 67 ár hevur tørv á, er fevnt av § 10, sum bara er galdandi fyri fólkapensjónistar, men rúmast ikki í § 9, ið er galdandi fyri allar borgarar.

Almannaverkið hevur sum sína høvuðsgrundgeving víst á, at § 14, stk. 2, í lógini um heimatænastu, eldrarøkt v.m. sigur:

"Í serligum føri kann røktarheim ella eldrasambýli eisini hýsa øðrum røktarkrevjandi persóni enn fólkapensjónisti."

Kortini stendur § 14, stk. 2, undir yvirskriftini í lógini um "Bústaðir", meðan tilboð til heimabúgvandi stendur undir omanfyri umrøddu yvirskrift "tilboð til heimabúgvandi".

Í samsvar við henda bygnaðin í lógini stendur eisini í serstøku viðmerkingunum til § 14, stk. 2:

"Ásetingin inniber, at røktarheim ella eldrasambýli í serligum førum kunnu hýsa yngri borgarum, sum eru røktarkrevjandi og sum tørva røkt alt samdøgrið." (Okkara undirstriking)

Hetta má tí alt benda á, at tørvurin hjá demenssjúka borgaranum ikki er fevndur av lógini um heimatænastu, eldrarøkt v.m.

Heldur ikki er so, at almennu viðmerkingarnar púra greitt benda tann vegin, at eitt tilboð um dagtilhald til heimabúgvandi demenssjúkan borgara undir 67 ár er fevnt av lóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m. Beint eftir, at almennu viðmerkingarnar siga: "Eisini verður sameinda heimatænastan (heimasjúkrarøkt, heimahjálp og økisterapi), sum fevnir um allar borgarar og ikki bara tey eldru, løgd til kommunurnar", stendur síðan: "Tó hevur verið umrøtt, at gerast skal serlig gjaldsskipan millum land og kommunur viðv. teimum borgarum, ið eru undir 67 ár."

Hetta seinasta hevur sum fyritreyt, at borgarar eru – nevniliga í aldursbólkinum undir 67 ár – sum kommunurnar ikki hava ábyrgd av, og at tær tískil mugu fáa endurrindað møgulig tænastutilboð, ið tær veita slíkum borgarum.

Ítøkiligu ásetingarnar benda tískil rættiliga eintýðugt tann vegin, at tilboð sum dagtilhald til heimabúgvandi demenssjúk undir 67 ár ikki eru fevnd av lóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m. Almennu viðmerkingarnar – sum heldur ikki eru eins autoritativar sum ítøkiligu lógargreinarnar og serstøku viðmerkingarnar til teirra – eru ikki nóg eintýðuguar til, at nakað avgerandi kann sigast um, hvørja niðurstøðu tær hella til.

Eisini er viðkomandi at vísa á, eins og avvarðandi kommuna ger, at í sokallaða markamótsskjalinum frá 30. mai 2016, markamót 1, stendur undir Niðurstøðu og tilmæli, at

Almannaverkið samskipar tænastur til borgarar undir 67 ár, sum hava samansettan tørv, og at kommunurnar samskipa tænastur til borgarar yvir 67 ár, sum hava samansettan tørv, til ein varandi loysn er funnin.

Niðurstøða um lógargrundarlag og ábyrgd

Samanumtikið er niðurstøðan hjá nevndini í mun til fyrsta spurningin tískil, at tænasta sum dagtilhald til heimabúgvandi demenssjúkar persónar undir 67 ár er ikki kommunal ábyrgd eftir lóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m.

Í mun til næsta og triðja spurning, so metir nevndin, at myndugleikar skulu vera sera varnir við, uttan greitt lógargrundarlag, at halda tænastur og skipanir vera farnar úr gildi, so at ongin myndugleiki hevur ábyrgd á økinum. Atlit til kontinuitet og borgarans rættartrygd tala ímóti, at slíkt kann henda uttan púra greitt grundarlag.

Almannaverkið hevur fyrr veitt borgarum við demens undir 67 ár dagtilboð við heimild í § 32 b í forsorgarlógini um at "stuðla vaksnum heimabúgvandi frá 18 til og við 66 ár við serligum tørvi, sum eru rørslutarnað ella hava avmarkaðan sálarligan førleika, so at tey hava møguleika at liva eitt sjálvstøðugt og virkið lív". Nevndin finnur ikki grundarlag fyri at halda, at henda áseting er broytt av seinni lóg – t.e. lóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m. – og metir nevndin tískil, at Almannaverkið framvegis hevur ábyrgd av at veita borgarum við demens undir 67 ár dagtilboð við heimild í § 32 b í forsorgarlógini.

Tilmæli um framferð

Borgarin hevur bíðað heilt síðan fyrst í 2016 eftir myndugleikunum á økinum.

Málið er ikki so torgreitt, løgfrøðiliga ella faktuelt, at hetta var neyðugt. Tískil fer Markamótsnevndin at heita á Almannaverkið um – møg. í samstarvi við avvarðandi kommunu – sum skjótast at seta eitt nøktandi tilboð á beinini. At ressursir (høli og faklig orka) og myndugleikaábyrgd ikki fylgjast, er ikki nøkur forðing, tí partarnir kunnu avtala gjaldsskipan, eins og almennu viðmerkingarnar leggja upp til.

Hóast niðurstøðuna hjá nevndini um ábyrgd, so slepst ikki undan, at bólkurin demenssjúk undir 67 ár als ikki hevur fingið nøktandi raðfesting í sambandi við lógarreformin, tá eldraøkið varð latið kommununum. Tí fara vit at heita á Kommunufelagið og Almannamálaráðið – sbr. eisini lyftið í Markamótsskjalinum um komandi neyvari vegleiðingar til stuðulstænastuna – um sum skjótast at koma ásamt um greiðari reglur um viðurskiftini hjá demenssjúkum undir 67 ár.

Bárður Larsen (form.)

Ása Olsen

Katrin Danielsen